

- prakt. konf., prysviachenoї 25-richchiu spetsialnosti «Heohrafiia» ta 15-richchiu kafedry heohrafiї ta kraieznavstva Poltavskoho natsionalnoho pedahohichnoho un-tu imeni V. H. Korolenka (m. Poltava, 25 – 26 kvitnia 2016 r.) / vidp. red. S. M. Shevchuk. – Poltava : TOV «ASMI», 2016. – S. 25–30.
2. Honcharenko S. U. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk. – K. : “Lybid”, 1997. – 374 s.
  3. Elkin M. V. Formuvannia profesiinoї kompetentnosti maibutnoho vchytelia heohrafiї zasobamy proektnoi diialnosti : avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoho stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoї osvity» / M. V. Elkin ; Tsentralnyi in-t pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity APN Ukrainy. – Kyiv, 2005. – 20 s.
  4. Ylyn E. P. Motyvatsyia y motyvy / E. P. Ylyn. – SPb: Pyter, 2000. – 512 s.
  5. Leontev A. N. Yzbrannye psykholohycheskye proyzedenyia : v 2-kh t. / A. N. Leontev. – M. : Pedahohyka, 1983. – T. I. – 392 s.
  6. Oboznyi V. V. Kraieznavcha pidhotovka vchytelia : teoretychni i orhanizatsiino-praktychni aspekty / V. V. Oboznyi ; [za red. prof. L. P. Vovk]. – K. : NPU imeni M. P. Drahomanova, 2001. – 254 s.
  7. Saiuk V. I. Rozvytok profesiinoї kompetentnosti vchyteliv heohrafiї u systemi pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity : avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoho stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 «Teoriia ta metodyka profesiinoї osvity» / V. I. Saiuk ; Tsentralnyi in-t pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity APN Ukrainy. – Kyiv, 2007. – 22 s.
  8. Slastenyn V. A. Pedahohyka : [ucheb. posobye dlia stud. vyssh. ped. ucheb. zavedenyi] / V. A. Slastenyn, Y. F. Ysaev, E. N. Shyianov; / Pod. red. V. A. Slastenyina. – M. : Akademyia. 2002. – 576 s.
  9. Timets O. V. Turystsko-kraieznavcha robota u vyshchomu pedahohichnomu navchalnomu zakladi : orhanizatsiini ta metodychni aspekty / O. V. Timets, V. S. Serebrii, Yu. A. Hrabovskyyi, A. L. Shypko. – Uman: «Vizavi», 2006. – 237 s.
  10. Timets O. Profesiina kompetentnist vchytelia heohrafiї : navch. posib. dlia studentiv-heohrafiiv pedahohichnykh VNZ. Rekomendovano MON yak navchalnyi posibnyk dlia studentiv-heohrafiiv pedahohichnykh VNZ (Lyst № 1.4/18–H 1542 vid 03.07.08) / O. Timets. – Uman : SPD Sochinskyi, 2008. – 320 s.

Отримано редакцією 11.04.2017 р.

УДК 37.048

Тетяна Валеріївна Лушевська,

вихователь Глухівської загальноосвітньої школи-інтернат I-III ступенів імені Миколи Івановича Жужоми,
e-mail: tanielusha2012@gmail.com

Володимир Павлович Зінченко,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка,
e-mail: volod_zin@i.ua

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ В ПРОЦЕСІ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

У статті охарактеризовано сутність та особливості профорієнтаційної роботи в умовах школи-інтернату. Проаналізовано стан готовності учнів школи інтернату до професійного самовизначення. Обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують формування готовності учнів закладів інтернатного типу до професійного самовизначення: взаємозв'язок діяльності вихователів, класних керівників, психолога, соціального педагога і вчителів; забезпечення логічного взаємозв'язку професійної і профільної орієнтації учнів; проведення системної, комплексної профорієнтаційної роботи, акцент в якій повинен бути зроблений на активність самих учнів, формування вміння зіставляти свої інтереси і життєву мету зі

своїми можливостями. Апробовано систему профорієнтаційних заходів, що забезпечують формування готовності вихованців до професійного самовизначення.

Ключові слова: професійна орієнтація, педагогічні умови, професійне самовизначення, учні, школа-інтернат, виховна робота.

Постановка проблеми. Профорієнтаційна робота з молоддю займає провідне місце в системі виховання школи – інтернат. Адже в шкільному віці формуються якості та риси характеру, як в подальшому сприятимуть професійному самовизначенню вихованців.

Вибір професії невід’ємний етап у житті кожного. Після закінчення школи учні опиняються на роздоріжжі, щоб серед тисячі шляхів обрати свій, єдиний. Молода людина набуває досвіду в процесі певної діяльності, але краще це виходить, коли вона володіє профорієнтаційними знаннями. Є безліч тем, за якими можна працювати з вихованцями, адже учні повинні знати, які є професії, де можна здобути ту чи іншу спеціальність, що для цього потрібно, як займатися тим, що тебе цікавить, приносить радість – адже це одна з найважливіших умов відчуття життєвої повноцінності. Необізнаній людині дуже важко розібратись у розмаїтті професій. Ця проблема з роками ускладнюється, якщо у 1926 році налічувалось близько 10 тисяч професій, у 1991 – понад 50 тисяч, а сьогодні – більше 100 тисяч. З цієї великої кількості учням потрібно обрати лише одну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування у школярів готовності до професійного самовизначення розглянуті в роботах Д. Закатнова [6], В. Зінченка [7], О. Мельника [9], Н. Побірченко [11], В. Романчука [14], В. Сидоренка [15], В. Симоненка [16], М. Янцура [17] та ін.

Деякі аспекти виховної роботи з вихованцями підліткового віку в умовах загальноосвітніх шкіл-інтернатів вивчали Л. Бернадська [2], А. Бондар [1], Я. Гошовський [5], Л. Канішевська [8], А. Наточій [10], В. Марущак [3] та ін.

Але спеціальних досліджень, присвячених проблемам організації профорієнтації у школах-інтернатах недостатньо.

Мета статті. Охарактеризувати сутність та особливості профорієнтаційної роботи в умовах школи-інтернату. Проаналізувати стан готовності учнів школи інтернату до професійного самовизначення, обґрунтувати педагогічні умови, що забезпечують формування готовності учнів закладів інтернатного типу до професійного самовизначення.

Виклад основного матеріалу. У своїй роботі ми виходимо з того, що профорієнтаційна орієнтація - це система заходів, спрямованих на забезпечення допомоги особистості в активному свідомому професійного самовизначення та трудовому становленні з урахуванням своїх можливостей та індивідуальних особливостей і кон’юнктури ринку праці для повноцінної самореалізації в професійній діяльності [13]. Професійна орієнтація містить такі компоненти: професійна інформація, професійна консультація, професійний добір, професійний відбір та професійна адаптація. Професійна інформація забезпечує ознайомлення із змістом і перспективами розвитку професій, формами та умовами оволодіння ними, станом та потребами ринку праці в кадрах, вимогами, необхідними для набуття конкретних професій, можливостями професійно-кваліфікаційного становлення. Всі компоненти профорієнтації мають бути реалізованими в діяльності школи-інтернату основними педагогічними працівниками: вчителями, психологом, соціальним педагогом, вихователями. Дієвість профорієнтаційної роботи в школі-інтернаті значною мірою залежить від узгодженості дій педагогічних працівників.

Згідно положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається, профорієнтаційна робота умовно поділяється на два періоди: допрофесійний і професійний, які включають низку етапів. На кожному з етапів реалізуються основні компоненти професійної орієнтації (інформація, діагностика, консультація, відбір, виховання, розвиток, адаптація). Специфіка етапів визначається віком індивідів і особливостями навчальних закладів та установ [6].

Допрофесійний період включає такі етапи: I. Початковий (дошкільний вік, початкові

класи. II. Ознайомчо-пошуковий (5-7 класи). III. Базовий (8-9; 8-11 класи).

Професійний період включає етапи: IV. Етап професійного навчання (професійний навчальний заклад або 10-11 класи, при наявності професійної підготовки). V. Адаптаційний (професійна діяльність).

Готовність до свідомого вибору професії являє собою складне структурне утворення взаємопов'язаних і поєднаних морально-вольових якостей особистості, способів поведінки, знань про професії, практичних умінь і навичок, сформовані у відповідності з вимогами суспільства й можливостями навчально-виховного процесу в школі-інтернат.

Готовність до професійного самовизначення включає в себе: моральну готовність (усвідомлення суспільного й особистісного значення праці, прагнення максимально проявити свої сили та здібності у праці, позитивне ставлення до різних видів праці); психологічну готовність (усвідомлення своїх потреб, вимог суспільства, колективу, поставлених цілей; прогнозування прояву своїх інтелектуальних, емоційних, мотиваційних та вольових процесів, оцінку співвідношення своїх можливостей, рівня домагань і необхідності досягнення певного результату); практичну готовність (загальні та політехнічні знання, загальнотрудова та спеціальні компетентності).

Компонентами готовності до свідомого вибору професії виступають: загальне позитивне ставлення до праці; знання певного кола професій, їх змісту, вимог, шляхів отримання професій та перспектив професійного росту; сформованість професійних інтересів; адекватна самооцінка; сформованість мотиваційної сфери; наявність спеціальних здібностей; практичний досвід; збалансованість інтересів, здібностей і нахилів, їх відповідальність вимогам професій до особистості; стан здоров'я; сформованість моральних якостей, які відповідають вимогам професій.

З готовністю до професійного самовизначення тісно пов'язана професійна придатність – сукупність психолого-педагогічних і психофізичних особливостей людини, необхідних для досягнення задовільних з точки зору суспільства успіхів у праці при наявності спеціальних знань, умінь і навичок (компетентностей), а також отримання задоволення від самого процесу праці [7].

Однією з найважливіших умов організації профорієнтаційної роботи школи-інтернату є взаємозв'язок діяльності вихователів, класних керівників, психолога, соціального педагога і вчителів. Від цього залежить ефективність профорієнтаційної роботи. Спільна діяльність педагогічних працівників передбачає: обмін інформацією (класні журнали, журнали груп продовженого дня, щоденники учнів, результати діагностики); спільне проведення профорієнтаційних заходів; взаємодія з батьками (опікунами).

Визначимо функції педагогічних працівників, що здійснюють профорієнтаційну роботу в школі-інтернат:

Вихователь, спираючись на план виховної роботи школи:

- складає для конкретного класу (групи) план педагогічної підтримки професійного самовизначення учнів, який містить різноманітні форми, методи, засоби, що активізують пізнавальну, творчу активність школярів;
- організовує індивідуальні й групові профорієнтаційні бесіди, диспути, конференції;
- здійснює психолого-педагогічні спостереження за схильностями учнів (дані спостережень, анкет, тестів фіксуються в індивідуальній картці учня);
- допомагає школярам проектувати індивідуальну освітню траєкторію, моделювати варіанти профільного навчання та професійного становлення, здійснювати аналіз власних досягнень, складати портфоліо;
- організовує відвідування учнями днів відкритих дверей у вищих та професійних навчальних закладах;
- організовує тематичні й комплексні екскурсії учнів на підприємства;
- надає допомогу шкільному психологу в проведенні анкетування учнів та їхніх батьків з проблеми самовизначення;

– проводить батьківські збори з проблеми формування готовності учнів до профільного й професійного самовизначення;

– організовує зустрічі учнів з випускниками школи, які навчаються різних навчальних закладах.

Учителі:

– сприяють розвитку пізнавального інтересу, творчої спрямованості особистості школярів, використовуючи різноманітні методи й засоби: проектну діяльність, ділові ігри, семінари, круглі столи, конференції, предметні тижні, олімпіади, факультативи, конкурси стінних газет, домашні твори тощо;

– забезпечують профорієнтаційну спрямованість уроків, формують в учнів загально-трудова, професійно-важливі навички;

– сприяють формуванню в школярів адекватної самооцінки;

– проводять спостереження з виявлення схильностей і здібностей учнів;

– адаптують навчальні програми залежно від профілю класу, особливостей учнів.

Практичний психолог:

– вивчає професійні інтереси та схильності учнів;

– здійснює моніторинг готовності школярів до профільного й професійного самовизначення шляхом опитування учнів та їхніх батьків;

– проводить тренінгові заняття із профорієнтації учнів;

– проводить бесіди, здійснює психологічну освіту батьків і педагогів;

– здійснює психологічні профконсультації з урахуванням вікових особливостей учнів;

– надає допомогу вихователю в аналізі й оцінці індивідуальних особливостей учнів;

– створює базу даних із профдіагностики.

Соціальний педагог:

– сприяє формуванню в школярів «групи ризику» адекватної самооцінки, оскільки, як правило, у таких дітей вона є заниженою;

– надає педагогічну підтримку дітям групи ризику під час їхнього професійного й життєвого самовизначення;

– здійснює консультації учнів із соціальних питань;

– надає допомогу класному керівнику в аналізі й оцінці соціальних факторів, що ускладнюють процес самовизначення школяра.

Медичний працівник:

– використовуючи різноманітні форми, методи та засоби, сприяє формуванню в школярів налаштованості на здоровий спосіб життя;

– проводить із учнями бесіди про зв'язок успішності професійної кар'єри й здоров'я людини;

– консультує щодо проблеми впливу стану здоров'я на професійну кар'єру;

– надає допомогу класному керівнику, шкільному психологу й соціальному педагогу в аналізі діяльності учнів.

Реалізація профорієнтаційної роботи в школі-інтернат вимагає враховувати специфіку закладу, тому зупинимось на особливостях навчального закладу цього типу.

"Школа-інтернат" визначається "як загальноосвітня школа, в якій діти навчаються і живуть. Навчання проводиться за планами й програмами середньої школи. Крім учителів у школі-інтернаті працює штат вихователів. Поряд з навчальною проводиться клубно-гурткова, суспільно-корисна й трудова, ігрова й спортивна робота..." [12]. Розрізняють такі типи загальноосвітніх шкіл-інтернатів: загальноосвітня школа-інтернат; спеціальна загальноосвітня школа-інтернат; загальноосвітня санаторна школа-інтернат; спеціалізована школа-інтернат. Згідно Положення "загальноосвітня школа-інтернат – загальноосвітній навчальний заклад з частковим або повним утриманням за рахунок держави дітей, які потребують соціальної допомоги; забезпечує виховання, навчання та соціальну адаптацію дітей, у тому числі дітей-

сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; дітей з відхиленнями в поведінці, у сім'ях яких несприятливі умови життя". Основними завданнями загальноосвітніх шкіл-інтернатів є: забезпечення утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування; забезпечення різнобічного розвитку, фізичного, соціального та психічного здоров'я вихованців; створення умов, сприятливих для проживання дітей, їх навчання і виховання; засвоєння освітніх програм, навчання і виховання в інтересах особистості, суспільства і держави; забезпечення соціального захисту, медико-психолого-педагогічної реабілітації та соціальної адаптації вихованців; забезпечення охорони та зміцнення здоров'я дітей; охорона прав та інтересів вихованців; підготовка вихованців до майбутнього самостійного життя. Загальноосвітні школи-інтернати – це, насамперед, звичайні заклади виховання, які у своїй діяльності керуються тими ж завданнями, що й усі загальноосвітні школи України. Виховний процес у них реалізується через виховну роботу. Уточнимо, що виховна робота – це організація життєдіяльності дітей і дорослих, спрямована на створення умов для повноцінного розвитку особистості [4]. За традиційної шкільної виховної практики виховна робота розглядається як цілеспрямована виховна діяльність педагога (суб'єкт виховного процесу), яка спрямована на реалізацію цілей виховання, змістового наповнення діяльності вихованця (об'єкт виховного процесу).

Особливостями контингенту школи-інтернат є те, що значну частину складають учні з неповних сімей, напівсироти, діти з багатодітних сімей тощо. Наприклад у Глухівській загальноосвітній школі-інтернат I–III ступенів ім. М. І. Жужоми навчається у 8–9 класах – 80 учнів, у 10–11 класах – 30 учнів. З них проживає в неповних сім'ях – 46 %, напівсироти – 5 %, материнські сім'ї – 13 %, багатодітні сім'ї – 13 %, малозабезпечені – 3 %, діти-сироти – 2 %.

Педагогічна підтримка самовизначення школярів основної та старшої школи – це сукупність науково-методичної й організаційно-педагогічної діяльності педагогічного колективу у взаємодії з соціальними партнерами школи з формування освітньої середовища, сприяє самовизначенню учнів. Актуальність цієї проблеми зростає у зв'язку зі значними змінами соціально-економічного устрою держави.

Поняття «педагогічна підтримка» передбачає акцент на тому, що вихованець не об'єктом педагогічного впливу, а активним суб'єктом самовизначення, саморозвитку на основі самопізнання, що здійснюється під час педагогічної взаємодії, у якій вихованці і вихователь є партнерами.

Педагогічна підтримка вихователя в організації профорієнтаційної роботи вихованців передбачає комплекс заходів, спрямованих на формування навичок самостійної, творчої діяльності в обраній сфері; формування моральної, психологічної, готовності до професійної освіти і подальшої праці.

Важливою умовою ефективності профорієнтаційної роботи в школі-інтернаті є забезпечення логічного взаємозв'язку професійної і профільної орієнтації учнів.

Профільне навчання – вид диференційованого навчання, який передбачає врахування освітніх потреб, нахилів, здібностей учнів; створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у цілях, змісті, структурі та організації навчального процесу.

Готовність школярів до профільного і фахового самовизначення формується поступово, тому підтримка вихователя та класного керівника є безперервним процесом, основа якого закладається протягом навчання у основній школі. В дев'ятому класі учні повинні адекватно визначити необхідність, і можливість здобуття ними повної (середньої) загальної, початкової чи середньої професійної освіти.

Профільне і професійне самовизначення здійснюється школярами як самостійно так і під впливом різних чинників: самостійно, на основі самопізнання з врахуванням особистих індивідуальних особливостей; самостійно, орієнтуючись на ідеал професіонала; під впливом батьків, родичів (традиції, матеріальні можливості сім'ї); за порадою педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів, керівників гуртків, секцій); під впливом інших дорослих

(сусіди, знайомі тощо.); під впливом ЗМІ; за прикладом товаришів.

Метою діяльності вихователя з самовизначення школярів є створення освітнього середовища, що сприяє пізнанню вихованцями себе, навколишнього світу і знаходження свого місця у ньому.

Перед вихователем школи-інтернату стоять такі профорієнтаційні завдання:

в основній школі – розвиток у учнів умінь життєвого визначення мети, рефлексії, спрямованості на профільне і професійне самовизначення як значиму частину життєвого самовизначення; розвиток умінь самопізнання і самооцінки; підтримка профільно-виражених інтересів школярів; розширення знань про світ праці та професій, про специфіку регіонального ринку праці, професійні освітні заклади регіону, створення у учнів позитивної налаштованості на цікаві для них види діяльності;

у старшій школі – розвиток умінь рефлексивної діяльності, самопізнання і самооцінки, допомога у формуванні адекватної самооцінки; підтримка активності учнів, спрямованої на розвиток своїх пізнавальних і професійних інтересів, визначення близьких і середніх життєвих і професійних перспектив, створення індивідуальної освітньої траєкторії (з допомогою можливостей профільного навчання), сприяння професійному самовизначенню, продовження роботи з розширення знань про світ праці та професій, шляхи і форми професійної підготовки в обраній у сфері діяльності, формуванню професійно значимих якостей.

З метою визначення основних чинників, що вплинули на вибір профілю навчання було проведено опитування на контингенті 110 осіб. Аналіз проведеного опитування свідчить, що близько половини учнів та батьків вважає, що профільне навчання потрібне в загальноосвітніх закладах. причому 41 % батьків (чи опікунів) та 22 % учнів схиляються до думки, що завжди має бути вибір профілю і лише 7 % учнів та 6 % батьків проти профільного навчання в школі. Результати опитування наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні чинники вибору профілю навчання

№ п\п	Фактори вибору профілю навчання	Учні	Батьки
1.	Інтерес до певного циклу предметів	15%	19%
2.	Бажання задовольнити інтереси та розвинути нахили	21%	24%
3.	Допрофесійна підготовка	13%	24%
4.	Підготовка до вступу до ВНЗ	41%	53%
5.	Реалізація творчого потенціалу	6%	10%
6.	Допрофільна підготовка	6%	6%

Отже підготовка до вступу до ВНЗ є вирішальним фактором при виборі профілю навчання, наступний вагомий фактор, на думку батьків, бажання задовольнити інтереси та розвинути нахили й допрофесійна підготовка.

Далі нас цікавило наскільки обрані профілі навчання пов'язані з професійною спрямованістю. З цією метою був проведений кореляційний аналіз результатів опитування за диференціально-діагностичним опитувальником Є. Клімова і відповідності профілю навчання. На сукупності у 110 осіб коефіцієнт кореляції дорівнює 0,125, що свідчить про недостатній зв'язок профілю навчання з професійною спрямованістю (критичне значення коефіцієнта кореляції для сукупності 110 об'єктів при залишку ймовірності 0,05 дорівнює 0,142). Це пояснюється тим, що у школі мала кількість профілів навчання: біологія, математика, філологія.

Відповіді на запитання: «Чи відповідає обраний профіль навчання майбутній професії?» 51 % учнів відповіли, що ще не визначились з майбутньою професією, що говорить про досить несвідомий вибір і профілю навчання в старшій школі також. 63 % учнів та 62 % їх батьків впевнені, що діти можуть змінити профіль навчання.

Таблиця 2

Розподіл відповідей про причини, що вплинули на вибір профілю навчання

№ п/п	Причини, що вплинули на вибір профілю навчання	Учні 8-9 класів	Учні 10 – 11 класів
1.	Обговорення в колі сім'ї.	71%	72%
2.	Самостійне рішення учня.	60%	30%
3.	Рекомендації адміністрації.	6%	31%
4.	Рекомендації класного керівника	6%	7%
5.	Рекомендації практичного психолога.	0%	14%
6.	Поради друзів і однокласників.	17%	0%
7.	Інформація стендів, буклетів, газет.	14%	3%

76 % батьків задовольняє рівень організації профільного навчання в закладах.

Було проведено анкетування з метою виявлення ступеня готовності до вибору майбутньої професії і загальної обізнаності вихованців з питання професійного самовизначення. В анкетуванні взяли участь учні 8–9 класів (80 вихованців), 10–11 класів (30 вихованців). Установлено що рівень обізнаності вихованців про світ професій середній у всіх вихованців. Про це свідчить широкий спектр професій до яких вихованці проявляють зацікавленість, і низький відсоток вихованців які вагаються назвати найбільш актуальну для них професію. Вихованці школи – інтернат мають попереднє уявлення про те, яку професію обрати. Однак подальший аналіз показує недостатню зацікавленість до питання професійного самовизначення, низьку зацікавленість даною проблемою.

На запитання «Чи потребуєте допомоги у виборі професії» 8–9 класи відповіли:

30 % опитуваних відповіли що «Ні»; 20 % – «Так, порада близьких»; 15 % – «Так, порада психолога»; 35 % – «Уточнити зроблений вибір».

10–11 класи

40 % – «Ні», 20 % – «Так, порада батьків», 15 % – «Так, порада психолога», 25 % – «Уточнити зроблений вибір».

Наведені дані свідчать про недостатню мотивацію учнів до вибору професії. Більшість учнів довіряють думці батьків у вирішенні даної проблеми і не бажають проявити свою думку.

«Хто вплинув на ваш вибір»

8–9 класи

55 % – батьки; 10 % – друзі; 35 % – власна думка.

10–11 класи

45 % – батьки; 20 % – друзі; 35 % – власна думка.

Отримані результати відображають вікові особливості підлітків, які не дивлячись на стрімке прагнення до самостійності в прийнятті рішень, в більшості залежні від дорослих і потребують допомоги і підтримки.

«Де планують продовжити навчання» вихованці 8–9 класів

45 % – коледжі (технікуми); 30 % – 10 і 11 класи; 25 % – не визначилися.

«Яким бачать своє професійне майбутнє»

8–9 класи

15 % – багатство, успіх, керівна посада;

5 % – адекватно оцінюють можливості, ставлять реальну мету;

40 % – бачать майбутнє невизначено; 40 % – не змогли відповісти на питання.

10–11 класи

9 % – багатство;

27 % – адекватно оцінюють можливості, ставлять реальну мету;

47 % – бачать майбутнє невизначено; 17 % – не змогли відповісти на запитання.

Як видно з наведених даних підлітки в більшості бачать своє майбутнє невизначено, лише незначний відсоток вихованців уявлять себе успішними і забезпеченими. Але третина

вихованців може спів ставити обрану мету зі своїми реальними можливостями, здібностями і індивідуальними особливостями.

Отримані результати свідчать про необхідність проведення системної, комплексної профорієнтаційної роботи, акцент в якій повинен бути зроблений на активність самих учнів, формування вміння зіставляти свої інтереси і життєву мету зі своїми можливостями, що є наступною необхідною умовою ефективності формування у вихованців готовності до свідомого професійного самовизначення.

Для покращення профорієнтаційної роботи вихователів, пропонуються виховні заходи
Проведення фестивалю професій.

Проведення місячника «Світ в райдузі професій».

Профорієнтаційний тиждень в школі – інтернат

Бесіди з вихованцями: «Професій тисяч – твоя одна»; «Моя професія – моє майбутнє»; «Мінливий світ професій»; «Здоров'я і вибір професії».

Виховні години: На порозі дорослого життя; Професійна відповідальність; На шляху до успіху.

Консультації: «Інтереси, здібності, покликання і вибір професії»; Умови прийому до навчальних закладів; Потреба ринку праці в спеціалістах; «Розмаїття талантів»; «Де проживає професійна придатність».

Дискусії та дебати: Чи обрав ти професію? Яку? Чому?; Щоб отримати професію, спеціальність що важливіше знання чи гроші?

Круглий стіл «Що значить знайти себе?».

Ігри: Знавці професій. Всі професії потрібні, всі професії важливі. Ділова гра «Біржа професій». Вікторина «Що, де, коли»(про світ професій).

Захист проектів, презентацій з тем: «Мій вибір професійної діяльності і реалізація професійного плану», «Мої життєві плани, перспективи і можливості».

Тренінги: «Твій професійний маршрут»; «Стратегії правильного вибору професії»; «Помилки при виборі професій».

У процесі виховної роботи в школі-інтернат протягом одного навчального року ми використали частину виховних заходів: «Віртуальна мандрівка ярмарком професій», «Чи готовий я до вибору професії?», «Моя професія», «Освіта і професія», «Ти і ринок праці», «Здоров'я і вибір професії».

Тренінги профорієнтаційного спрямування: «На порозі дорослого життя», «Професійна зрілість», «Вміння враховувати сильні і слабкі сторони особистості при виборі професії».

Внаслідок проведеної роботи відбулись зміни у стані готовності вихованців до професійного самовизначення. На повторне запитання «Чи потребуєте допомогу у виборі професії» учні 8–9 класів відповіли: 80 % опитуваних – «Ні»; 10 % – «Так, порада близьких»; 10 % – «Так, порада психолога».

10–11 класи: 80 % опитуваних – «Ні»; 13 % – «Так, порада близьких»; 7 % – «Так, порада психолога».

Наведені дані свідчать про ефективність проведених заходів, значна частина учнів визначилась із вибором професії.

Результати анкетування учнів щодо вибору майбутньої професії

В анкетуванні брали участь учні 8–11 класів (110 осіб) віком 12–16 років

1. Чи обрали ви свою майбутню професію? – 80 % вже обрали професію.

2. Що Вас приваблює в обраній професії? – більшість учнів відмітили: заробітна плата, можливість приносити користь людям, можливість кар'єрного росту.

3. Назвіть 10 найбільш привабливих для Вас професій – лікар, повар, учитель, економіст, бухгалтер, юрист, автослюсар, водій, будівельник, військовий.

4. Хто вплинув на Ваш вибір? – 80 % - вибрали самі; 13 % – батьки, 7 % – вчителі.

5. Як Ви вважаєте, чи можливо на сьогодні працевлаштуватися за обраною Вами професією? – 57 % так, легко.

6. Чи проводила адміністрація школи (вчителі, вихователі, заучі) заходи щодо профорієнтації (вибору майбутньої професії) учнів? – 100 % сказали так; відвідування середніх професійних навчальних закладів у дні відкритих дверей, години спілкування, круглі столи.

7. Що дала Вам профорієнтаційна робота у школі? – уявлення про світ професії, знання про конкретну професію (обрану ними), знання власних можливостей при виборі майбутньої професії.

Висновки. Профорієнтація – це комплекс заходів психолого-педагогічного характеру, який допомагає вихованцям визначитись у виборі майбутньої професії у відповідності зі своїми інтересами, можливостями.

Специфіка профорієнтаційної роботи в школі інтернат визначається особливостями контингенту, зменшенням ролі батьків та близьких порівняно з учнями загальноосвітніх шкіл.

Однією з найважливіших умов організації профорієнтаційної роботи школи-інтернату є взаємозв'язок діяльності вихователів, класних керівників, психолога, соціального педагога і вчителів. Від цього залежить ефективність профорієнтаційної роботи. Спільна діяльність педагогічних працівників передбачає: обмін інформацією (класні журнали, журнали груп продовженого дня, щоденники учнів, результати діагностики); спільне проведення профорієнтаційних заходів; взаємодія з батьками (опікунами).

Важливою умовою ефективності профорієнтаційної роботи в школі-інтернаті є забезпечення логічного взаємозв'язку професійної і профільної орієнтації учнів. Далі нас цікавило наскільки обрані профілі навчання пов'язані з професійною спрямованістю. Результати нашого дослідження свідчать про недостатній зв'язок профілю навчання з професійною спрямованістю через недостатню кількість профілів навчання.

Вивчення готовності вихованців до професійного самовизначення засвідчило недостатній її рівень, що викликає потребу проведення системної, комплексної профорієнтаційної роботи, акцент в якій повинен бути зроблений на активність самих учнів, формування вміння зіставляти свої інтереси і життєву мету зі своїми можливостями, що є наступною необхідною умовою ефективності формування у вихованців готовності до свідомого професійного самовизначення. У процесі виховної роботи в школі-інтернат протягом одного навчального року ми використали комплекс виховних заходів, тренінгів, консультацій профорієнтаційного спрямування, що дозволило суттєво підвищити рівень готовності вихованців до професійного самовизначення.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. В подальшому з метою поліпшення профорієнтаційної роботи вважаємо за необхідне виявити рівень готовності психолого-педагогічних працівників до цієї діяльності і визначити основні напрями формування у них профорієнтаційної компетентності.

Список використаних джерел та літератури

1. Боднар А. Д. Навчально виховна робота в школах-інтернатах / А. Д. Боднар, Б. С. Кобзар. – К. : Вища школа, 1985. – 303 с.
2. Бернадська Л. В. Виховання толерантності в учнів 5–7 класів шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.07 / Л. В. Бернадська ; Ін-т пробл. виховання АПН України. – К., 2009. – 20 с.
3. Марущак В. С. Виховання позитивного ставлення до праці в учнів 5–7 класів шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.07 / В. С. Марущак ; Ін-т пробл. виховання АПН України. – К., 2006. – 20 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997.
5. Гошовський Я. О. Становлення образу Я в підлітків школи-інтернату в умовах депривації батьківського впливу : дис... канд. психол. наук : 19.00.07 / Я. О. Гошовський. – АПН України. – К., 1995.
6. Закатнов Д. О. Прогностична модель системи профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю / Д. О. Закатнов // Професійно-технічна освіта, 2009. – № 1. – С. 23–27.

7. Зінченко В. П. Готовність особистості до вибору та зміни професії : методичний посібник / В. П. Зінченко. – К., 2001. – 48 с.
8. Канішевська Л. В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : монографія / Л. В. Канішевська. – К. : ХмЦНП, 2011. – 368 с.
9. Мельник О. В. Післяіндустріальний світ : нові виклики до професійної орієнтації дітей та учнівської молоді / О. В. Мельник // Педагогіка і психологія. – 2014. – № 1. – С. 24–30.
10. Наточій А. М. Виховання підлітків у загальноосвітніх школах-інтернатах України: теорія і практика : монографія / А. М. Наточій. – Миколаїв : Іліон, 2012. – 459 с.
11. Побірченко Н. А. Вибір успішної професії на ринку праці : посібник / Н. А. Побірченко, А. М. Гончар, О. П. Сергеєнкова. – К. : Науковий світ, 2009. – 77 с.
12. Положення про загальноосвітній інтернатний заклад. Наказ Міністерства освіти України № 138 від 13.05.1993.
13. Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається // Інформаційний збірник Міністерства Освіти України. – К., 1995. – № 15. – С. 2–7.
14. Романчук В. П. Організаційно-педагогічні умови підготовки старшокласників до вибору майбутньої професії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / В. П. Романчук. – К., 2002. – 21 с.
15. Сидоренко В. Наукові основи професійного самовизначення школярів / В. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 1999. – № 1, С. 33–39; № 2, – С. 30–35. – 2000. – № 1. – С. 48–53.
16. Симоненко В. Д. Профессиональная ориентация учащихся в процессе трудового обучения / В. Д. Симоненко. – М. : Просвещение, 1985. – 223 с.
17. Янцур М. С. Словник-довідник з професійної орієнтації : навчальний посібник / М. С. Янцур. – К. : Видавничий дім «Слово», 2013. – 176 с.

Татьяна Валерьевна Лушевская,

воспитатель Глуховской общеобразовательной
школы-интернат I-III ступеней
имени Николая Ивановича Жужомы,
e-mail: tanialusha2012@gmail.com

Владимир Павлович Зинченко

кандидат педагогических наук, доцент
кафедры педагогики и менеджмента образования
Глуховского национального педагогического
университета имени Александра Довженко,
e-mail: volod_zin@i.ua

ФОРМИРОВАНИЕ У УЧАЩИХСЯ ШКОЛЫ-ИНТЕРНАТА ГОТОВНОСТИ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ САМООПРЕДЕЛЕНИЮ В ПРОЦЕССЕ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ

В статье охарактеризованы сущность и особенности профориентационной работы в условиях школы-интерната. Проанализировано состояние готовности учащихся школы интерната к профессиональному самоопределению. Обоснованы педагогические условия, обеспечивающие формирование готовности учащихся учреждений интернатного типа к профессиональному самоопределению: взаимосвязь деятельности воспитателей, классных руководителей, психолога, социального педагога и учителей; обеспечение логической взаимосвязи профессиональной и профильной ориентации учащихся; проведение системной, комплексной профориентационной работы, акцент в которой должен быть сделан на активность самих учащихся, формирование умения сопоставлять свои интересы и жизненную цель со своими возможностями. Апробирована система профориентационных мероприятий, обеспечивающих формирование готовности воспитанников к профессиональному самоопределению.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, педагогические условия, профессиональное самоопределение, ученики, школа-интернат, воспитательная работа.

Tetyana Lushevskaya,

teacher, Mykola Ivanovych Zhuzhoma
Hlukhiv Boarding School of I-III Degrees,
e-mail: tanialusha2012@gmail.com

Volodymyr Zinchenko

PhD, associate professor, assistant professor
of pedagogic and management of education chair
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National
Pedagogical University
e-mail: volod_zin@i.ua

TRAINING BOARDING SCHOOL STUDENTS' PROFESSIONAL IDENTITY DURING EDUCATION WORK

Introduction. *Choice of profession is very important in the life of every school leaver. Professional orientation of youth takes the leading place in the system of education of boarding schools. The interaction of teachers and psychologists is aimed at developing students' professional orientation. Systematic and comprehensive professional work conducted by the teachers meets the interests, goals and abilities of their students. The tested system of professional orientation measures the students' awareness of professional identity.*

Purpose of the article is to characterize the essence and features of vocational guidance in the boarding school, to analyze the readiness of the boarding school students for professional self-determination, to ground the pedagogical conditions that ensure training boarding school students for professional self-determination

Methods. *In order to determine the main factors that influenced the choice of learning profile a survey of 110 people was conducted. The analysis of the survey shows that about half of students and parents felt that the learning profile was a secondary school requirement.*

Moreover, 41% of parents (or guardians) and 22% of the students hold the view that one should always be given a choice of learning profile and only 7% of students and 6% of parents oppose learning profiles at school.

Results. *Vocational guidance is a set of psychological and pedagogical measures that helps students to choose the future profession in accordance with their interests.*

The specificity of professional work in the boarding school is determined by the decrease of parents' and relatives' role, compared with that in comprehensive secondary schools.

The conscious choice of a profession is a complex structural formation of personal traits, ways of behavior, knowledge of the profession and practical skills, formed in accordance with the requirements of a society and educational opportunities.

One of the most important conditions for effective professional work at a boarding school is the interconnection between educational and psychological activities. It depends on the efficiency of professional work. The joint activities of the teaching staff includes: information exchange (magazines, journals, diaries, diagnostics results); co-hosting of professional orientation workshops; interaction with the parents (guardians).

An important condition of the effectiveness of professional work at school is to provide a logical relationship of professional and specialized student counseling. The special interest of others also lies in the correlation between the selected profiles of learning and professional orientation.

The results of our study indicate that the number of learning profiles is perceived as insufficient.

Originality. *The study of the professional self-determination of boarding school students is proved to be insufficient. It causes the need for conducting a systematic, comprehensive professional work, with its emphasis to be placed on the activities of the students. These activities should be aimed at*

matching of their interests and goals with their capabilities, which is the necessary condition of an effective and conscious professional self-determination.

In the process of educational work in the boarding school for one academic year we have used complex educational activities, workshops and consultations that resulted in the significant increase of students' professional self-determination. As a result of our work, self-awareness of students has been increased. More than 80% of the 8-9 graders indicated that they chose their profession. Among 10-11 graders the percentage was lesser – 72%.

Conclusion. *This study is by no means comprehensive. We believe that in future it will be a common practice to detect the level of psychological and pedagogical preparedness of employees to their activity with the aim of improving their performance and professional competence.*

Keywords: *professional orientation, pedagogical conditions, professional self-determination, students, school, educational work.*

References

1. Bodnar A.D. Navchal'no vy'xovna robota v shkolax-internatax / A.D. Bodnar, B.S. Kobzar. – K. : Vy'shha shkola, 1985. – 303 s.
2. Bernads'ka L.V. Vy'xovannya tolerantnosti v uchniv 5 - 7 klasiv shkil-internativ u pozaurochnij diyal'nosti: avtoref. dy's... kand. ped. nauk: 13.00.07 / L.V. Bernads'ka ; In-t probl. vy'xovannya APN Ukrainy. – K., 2009. – 20 s
3. Marushhak V.S. Vy'xovannya pozy'ty'vnogo stavlennya do praci v uchniv 5 - 7 klasiv shkil-internativ u pozaurochnij diyal'nosti: Avtoref. dy's... kand. ped. nauk: 13.00.07 / V.S. Marushhak ; In-t probl. vy'xovannya APN Ukrainy. – K., 2006. – 20 s.
4. Goncharenko S.U. Ukrayins'ky'j pedagogichny'j slovny'k - K.Ly'bid', 1997.
5. Goshovs'ky'j Ya. O. Stanovlennya obrazu Ya v pidlitkiv shkoly'-internatu v umovax de pry'vaciyi bat'kivs'kogo vply'vu : Dy's...kand. psy'xol. nauk: 19.00.07 / APN Ukrainy. – K., 1995.
6. Zakatnov D. O. Prognosty'chna model' sy'stemy' proforiyentacijnoyi roboty' z uchnivs'koyu moloddu / D. O. Zakatnov / Profesijno-texnichna osvita, 2009. – # 1. – S. 23–27.
7. Zinchenko V.P. «Gotovnist' osoby'stosti do vy'boru ta zminy' profesiyi», metody'chny'j posibny'k 2002 r. Ky'yiv
8. Kanishevs'ka L. V. Vy'xovannya social'noyi zrilosti starshoklasny'kiv zagal'noosvitnix shkil-internativ u pozaurochnij diyal'nosti [monografiya] / L. V. Kanishevs'ka. – K. : XmcZNP, 2011. – 368 s.
9. Mel'ny'k O. V. Pislyaindustrial'ny'j svit : novi vy'kly'ky' do profesijnoyi oriyentaciyi ditej ta uchnivs'koyi molodi / O. V. Mel'ny'k // Pedagogika i psy'xologiya. – 2014. – # 1. – S. 24–30.
10. Natochij A.M. Vy'xovannya pidlitkiv u zagal'noosvitnix shkolax-internatax Ukrainy' : teoriya i prakty'ka : monografiya / A. M. Natochij. - My'kolayiv : Ilion, 2012. - 459 c.
11. Pobirchenko N. A. Vy'bir uspishnoyi profesiyi na ry'nku praci : posibny'k / N. A. Pobirchenko, A. M. Gonchar, O. P. Sergyeyenkova. – K. : Naukovy'j svit, 2009. – 77 s.
12. Polozhennya pro zagal'noosvitnij internatny'j zaklad. Nakaz Ministerstva osvity' Ukrainy' # 138 vid 13.05.1993.
13. Polozhennya pro profesijnu oriyentaciyu molodi, yaka navchayet'sya // Informacijny'j zbirny'k Ministerstva Osvity' Ukrainy'. – K., 1995. – # 15. – S. 2–7.
14. Romanchuk V. P. Organizacijno-pedagogichni umovy' pidgotovky' starshoklasny'kiv do vy'boru majbut'noyi profesiyi: avtoref. dy's. ... kand. ped. nauk: 13.00.07 / V. P. Romanchuk. – K., 2002. – 21 s.
15. Sy'dorenko V. Naukovi 18osnovy' profesijnogo samovy'znachennya shkoljariv / V. Sy'dorenko // Trudova pidgotovka v zakladax osvity'. – 1999. – № 1, S. 33–39; № 2, – S. 30–35. – 2000. – № 1. – S. 48–53.
16. Sy'monenko V. D. Profesy'onal'naya ory'entacy'ya uchashhy'xsya v processe trudovogo obucheny'ya / V. D. Sy'monenko. – M. : Prosveshheny'e, 1985. – 223 s.
17. Yanczur M. S. Slovny'k-dovidny'k z profesijnoyi oriyentaciyi : navchal'ny'j posibny'k. / M. S. Yanczur. – K. : Vy'davny'chy'j dim «Slovo», 2013. – 176 s.

Отримано редакцією 30.05.2017 р.